

Stelselmatige vernietiging van bezette roofvogelnesten door Staatsbosbeheer

Rob G. Bijlsma

Roofvogels zijn in Nederland sinds 1936 bij de wet beschermd. De Sperwer moest iets langer wachten, maar ook deze mezen- en mussenvreter mag zich sinds 1941 veilig wanen. Nu weet iedere roofvogelaar dat er tussen wet en realiteit een kloof gaapt. Roofvogels worden nog steeds vervolgd, een verschijnsel dat de laatste 20 jaar niet is afgenomen (Bijlsma 1993, Bijlsma *et al.* 1998). Vervolging is het intensiefst in agrarische gebieden. Vergeleken met het cultuurland zijn de grotere bossen in Nederland goed beschermde enclaves, waar roofvogels tamelijk ongestoord hun jongen konden grootbrengen. Let wel: konden.

Sinds de landelijke politiek, in navolging van het bedrijfsleven, heeft bedacht dat alles in geld is uit te drukken en vooral geld moet opbrengen, is de rust voor vogels in bossen ernstig in het ongereede geraakt. Dit wordt door de beheerders verdoezeld met rookgordijnen en reclamepraatjes ('zorgzame handen', Groene Certificaten), ontkenning, bagatellisering, misleiding en afschuiving van verantwoordelijkheid. Het mooiste voorbeeld hiervan is Staatsbosbeheer. Sinds deze overheidsorganisatie voor de zoveelste maal is gereorganiseerd, klantgericht moet denken en geld maken als hoogste goed is gaan zien, is de grote uitverkoop begonnen. De consequenties voor broedvogels liegen er niet om (Bijlsma 1998).

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de verontrusting en verstoring van broedende roofvogels in 1998, zoals vastgesteld door medewerkers van de Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN) en SOVON Vogelonderzoek Nederland.

Werkwijze

Meldingen van verstoring als gevolg van boswerkzaamheden kwamen binnen via de 3568 ingeleverde nestkaarten over 1998 en als reactie op oproepen in De Takkeling. Dit geeft direct al een ernstige tekortkoming van het materiaal aan. Immers, geen enkele inventariseerder en nestcontroleur zal met de armen over elkaar toekijken als een nestboom op het punt staat te worden omgezaagd. Met andere woorden: in terreinen waar vogelaars hun rondjes draaiden, zullen naar verhouding de minste roofvogelnesten zijn mislukt door boswerk. De bosboeren hadden echter vrij spel in de overige terreinen, uitzonderingen daargelaten (lokale boswachter of opzichter met voldoende kennis, betrokkenheid en daadkracht).

De verspreiding van de 3568 nestkaarten over het land heeft een zwaartepunt in Friesland, Groningen en Drenthe, met daarnaast substantiële aantallen uit Flevoland, Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg (Bijlsma 1999). Dit betreft bos, cultuurland en moeras. De meeste roofvogels in Nederland broeden in bos en

kleinschalig cultuurland; die terreinen zijn eigendom van overheidsinstellingen als Staatsbosbeheer en gemeenten, private organisaties (Natuurmonumenten, provinciale landschappen) en particulieren. De bezigheden van de roofvogelaars dekken al deze gebieden en eigenaren naar rato van hun voorkomen in de regio: veel staatseigendom in Groningen, Friesland, Drenthe, Flevoland en Veluwe, veel particulier eigendom in Overijssel, Achterhoek, Noord-Brabant en Limburg (CBS 1985).

De werkwijze van de roofvogelaars verschilt per regio. In Noord-Nederland en op de Veluwe vindt nestenzoekerij vaak plaats in samenhang met een complete kartering van een gebied, waardoor de verrichtingen van alle paren bekend zijn. In andere delen van het land worden overwegend nesten doorgegeven die succesvol zijn (jongen geringd); hier blijven gevallen van verstoring vaak buiten schot. Verstoringen in terreinen zonder nestkarteringen ontbreken uiteraard in dit overzicht. Met de 3568 onderzochte nesten wordt ongeveer 16% van de 21.600 roofvogelparen in Nederland gedekt. Dit is een meer dan redelijke steekproef (Bijlsma 1999).

Resultaten

Geregistreerde gevallen

Bij 35 bezette nesten werden problemen rond houtkap in het broedseizoen gemeld. Daarvan werden er 12 met eieren of jongen omgezaagd, en nog eens 6 beschadigd tijdens de vellingen of dusdanig verstoord dat het nest werd verlaten. Bij geen van deze mislukte nesten werd een vervolglegsel geconstateerd. Van nog eens 17 nesten vlogen één of meerdere jongen uit, ondanks rigoureuze bosbouwactiviteiten pal onder of naast het nest. Drie hiervan vertoonden partiële sterfte onder eieren en/of jongen. Dit kan ook zonder verstoring optreden, maar in één geval vond de velling (ondanks melding van het nest aan SBB) plaats tijdens het uitkomen van de eieren, waardoor het vrouwtje Havik bij het nest werd weggehouden en het kleinste jong als gevolg van afkoeling in het ei stierf (Boswachterij Smilde, vak 314).

De getroffen roofvogels waren Havik (14x), Sperwer (3x), Buizerd (17x) en Boomvalk (1x). Van Wespandief, Havik, Sperwer en Buizerd werden nestbomen uit eerdere jaren omgezaagd. Helaas is dat zelden geregistreerd en doorgegeven, omdat de waarnemers zich concentreren op bezette nesten. Van de meeste nesten is bekend op wiens terrein het was gelegen: 20x Staatsbosbeheer, 3x gemeentes (Ommen, Echt, Venray), 4x particulieren en 8x onbekend of niet doorgegeven.

Berekende omvang

Het werkelijke aantal vernielde nesten is groter. Immers, in 1998 werden uit vrijwel alle delen van het land zomervellingen gemeld, het meest in verhoudingsgewijs bosrijke provincies en regio's als ZO-Friesland, Drenthe, Overijssel, Flevoland, Noord-Brabant en Limburg. Op de Veluwe bleven de bosactiviteiten daarentegen beperkt.

Tabel 1. Waargenomen en berekende omvang van verliezen onder roofvogelnesten als gevolg van vellingen in Nederland in 1998 (zie tekst). *Observed and calculated number of nest failures caused by felling in The Netherlands in 1998.*

Soort <i>Species</i>	Wespandief <i>P.apivorus</i>	Havik <i>A.gentilis</i>	Sperwer <i>A.nisus</i>	Buizerd <i>B.buteo</i>	Boomvalk <i>F.subbuteo</i>
Aantal paren <i>No. of pairs</i>	650	1800	5000	8000	750
Nestkaarten <i>No. of nest cards</i>	45	559	569	1327	117
Aantal verstoord <i>No. disturbed</i>	0	14	3	17	1
% verstoord <i>% disturbed</i>	0.0	2.5	0.5	1.3	0.9
Geschat verlies <i>Estimated loss</i>	0	45	25	104	7

Als de verstoringen worden afgezet tegen het aantal binnengekomen nestkaarten (niet geheel terecht, omdat er ook buiten het nestkaartenproject om verstoringen werden gemeld), dan kan dit worden gebruikt als omslagfactor bij het berekenen van de totale verliezen onder de getroffen roofvogelsoorten in Nederland (Tabel 1). Dat laatste is mogelijk omdat de omvang van de landelijke populaties bekend is, evenals het aandeel van die populaties dat in 1998 door de 3568 nestkaarten werd gedekt (Bijlsma 1999). Gesommeerd komt dat uit op 181 verstoorde en vernielde nesten. Hierbij is ervan uitgegaan dat ook de geredde nesten (de helft van het geregistreerde aantal verstoringen) overstuur zijn gegaan, omdat in de meeste terreinen geen controle bestond op de uitgevoerde werkzaamheden. Dat het dan nog om een minimum gaat, moge blijken uit de scheve verhouding van aangemelde verstoringen: het meest van Havik en Buizerd (beide hebben grote nesten en worden dus eerder opgemerkt, al is dat bij Buizerd wat minder eenvoudig dan bij Havik), het minst bij Wespandief (verborgen nesten), Sperwer (nesten opsporen is aparte techniek die niet door alle roofvogelaars wordt toegepast) en Boomvalk (moeilijk vindbaar). Hieruit volgt dat het aantal verstoringen voor in ieder geval de laatste drie soorten een stuk hoger moet liggen. Bedenk verder dat er ook bij Buizerd en Havik niet alle mislukkingen als gevolg van vellingen worden geregistreerd. Zelfs in intensief onderzochte gebieden, zoals in mijn eigen gebied in West-Drenthe, zijn niet alle nesten tijdig op te sporen wanneer diverse zaagploegen zes dagen per week van 1 maart tot 1 september door een bos razen.

Discussie

Strategie van Staatsbosbeheer

Bovenstaande overziende, en gevoegd bij wat wordt aangericht onder andere broedvogelsoorten en de overige fauna, is het een schande dat een organisatie als Staatsbosbeheer zomervellingen als regulier beleid is gaan voeren. Verwonderlijk is het echter niet. Immers, waar privatisering (wat dat ook moge wezen, want SBB blijft natuurlijk een organisatie die door de belastingbetaler op de been wordt gehouden) binnenkomt, gaan bedrijfseconomische belangen domineren. Andere belangen

moeten wijken, zoals de bescherming van flora en fauna. Staatsbosbeheer probeert zich daar uit te redden met de volgende strategieën:

- *negeren*: de openingstaktiek. Lijkt net alsof er niets aan de hand is. En zolang het niet in de publiciteit komt, schaaft het niet. Pas als het groene, klantvriendelijke imago van het bedrijf besmeurd raakt, treedt een nieuwe taktiek in werking om negatieve publiciteit te ontcrachten.
- *ontkennen*: als er een reactie komt, is dat eerst de ontkenning. Staatsbosbeheer is daar een grootmeester in geworden. Een veelgehoorde zin is daarbij: bewijs jij eerst maar eens dat er verstoring en vernieling optreedt. Let wel, die vernielingen zijn juist aanleiding om bij Staatsbosbeheer aan de bel te trekken. Op dat moment wordt er vaak ook intern al gemord. Helaas staat het lokale personeel te laag in de hiërarchie om enige invloed te kunnen uitoefenen op de bedrijfseconomisch denkende hogere echelons. Echter, bij toenemende druk is ontkenning niet langer een optie. Dat leidt tot de volgende stap.
- *bagatelliseren*: verklein het probleem, maak er een wisselasje van. Enkele zelf geoordeelde opmerkingen: ‘ik heb er niets van gemerkt, en toch kom ik dagelijks in het bos’, ‘ik ben nog nooit een nest tegengekomen tijdens het vellen in het broedseizoen’, ‘ach, op de hele boswachterij is maar één nest misgegaan, dus waar zeur je over’, of simpelweg ‘je overdrijft’. In deze categorie vallen ook pogingen om de beschikbare feiten te doen voorstellen als niet-representatief. Zelfs al zou dat zo zijn (iets wat overigens voor roofvogels niet waar is), dan nog is het schrijnend, omdat daarmee het probleem als niet-bestaand wordt geafficheerd. Als uiteindelijk de bagatellisering ook niet blijkt te werken, is daar de uitvlucht.
- *uitvluchten*: als Staatsbosbeheer zijn inventiviteit in het zoeken naar uitvluchten zou hebben aangewend om een oplossing voor de zomervellingen te vinden, zouden (roof)vogels alweer hoog en breed rustig kunnen broeden. Maar integendeel, het ligt aan de aannemers, het is door de overheid opgelegd beleid, het is nu eenmaal afgesproken, er moet jaarrond worden gewerkt omdat er anders ontslagen vallen, anders komen de afschrijvingen van de nieuw-aangeschafte mega-machines er niet uit, oogstmachines werken stiller en sneller en verstoren dus minder (onzin), houtopslag is te duur, voorzichtig vellen voorkomt verstoring (een *contradictio in terminis*), geen zomervellingen betekent ergens anders vellen (dus je bent een milieu-crimineel als je dat op je geweten wilt hebben), de directeur van Vogelbescherming Nederland heeft zelf gezegd dat het geen kwaad kan, er staan geen Rode Lijstsoorten op het spel, die vogels maken wel weer een nieuwe nestje, we doen juist erg veel aan natuurbescherming, enzovoort. Deze verzameling Broodjes Aap vormen een catechismus die kritiekloos wordt afgerateld zodra het onderwerp aan de orde komt. Met als ondertoon: het is niet erg, we kunnen er niets aan doen en we zijn er ook niet verantwoordelijk voor.
- *afschuiven verantwoordelijkheid*: als vogelaars SBB kapittelen over vellingen in de zomer, krijgen ze te horen dat ze de nesten moeten opsporen, dan houdt SBB daar wel rekening mee tijdens de bezigheden. Dat laatste is zeker niet altijd waar.

Ik heb in Boswachterij Smilde meermaals meegemaakt dat -ondanks een fors appèl mijnerzijds- de werkzaamheden gewoon doorgingen tot ónder de nestboom. Gelijkgestemde berichten kwamen ook uit St. Anthonis, de Schadijksche Bossen, gemeente Venray en ZO-Friesland binnen. Kortom, de verantwoordelijkheid voor het welvaren van roofvogels (en de rest) wordt bij vrijwilligers gelegd.

Het principe van de zomervellingen staat blijkbaar niet ter discussie. Die gaan coûte que coûte door. Waar geen oplettende vogelaars rondlopen, wordt alles met een bles rücksichtslos weggezaagd. Want dat SBB (behoudens enkele uitzonderingen) niet zelf nesten gaat zoeken (en het ook niet kunnen), moge duidelijk zijn. Daar komt nog het volgende bij: waarom zou bescherming in het broedseizoen (overigens een taak van Staatsbosbeheer) alleen op roofvogels betrekking moeten hebben? Sinds wanneer zijn zangvogels, spechten, duiven en andere bosbewoners niet van belang?

Houding Vogelbescherming Nederland

In dit verband moet het me van het hart dat ik zeer teleurgesteld ben in de houding van Vogelbescherming Nederland. In plaats van SBB ter verantwoording te roepen, denkt ook VBN aan het afwentelen van de verantwoordelijkheid op vogelaars en vogelwerkgroepen. Daarmee implicerend: als er nesten overstuur gaan door boswerk, is dat je eigen stomme schuld. Had je ze maar moeten opzoeken en doorgeven.

In een ongedateerde nota heeft Vogelbescherming Nederland zich uitgelaten over houtoogst en versterking van vogels (Fopma z.j.). Tot mijn stomme verbazing heeft VBN alle begrip voor de financiële belangen van houtoogst in de zomer en worden en passant nog meer Broodjes Aap van stal gehaald om het te vergoelijken. Deze nota circuleert in bosbouwkringen; het is dus niet zo gek dat de bosboeren in hun nopjes zijn met deze coulante opstelling van Vogelbescherming Nederland. Of heet dat een constructieve benadering, een win-win-situatie?

De oplossing is: *geen vellingen van 1 maart tot 1 september* (in contract voor uitbesteed werk opnemen), vellingen uitvoeren door gekwalificeerde mensen die oog hebben voor en rekening houden met de omgeving waarin ze werken, en toezicht houden op uitbestede vellingen met eigen (deskundige en betrokken) mensen. Dat dat zeer wel mogelijk is, blijkt uit de werkwijze van Natuurmonumenten. Zo niet, dan worden jaarlijks minimaal enkele honderden roofvogelnesten extra vernield (bovenop de ruim 600 die al door eierverzamelaars en roofvogelvervolgers teloor gaan, Bijlsma *et al.* 1999), naast 10.000-en nesten van zangvogels (Bijlsma 1998). Daarmee ontpopt Staatsbosbeheer zich als een wetsovertreder van formaat, die willens en wetens grote aantallen nesten van beschermde vogels laat vernielen ten faveure van geldelijk gewin. Vogelbescherming Nederland zou er goed aan doen zich mordicus tegen zomervellingen uit te spreken, in plaats van vogelbeschermers met een kluitje het riet in te sturen en begrip te hebben voor SBB.

Dank en oproep

De honderden vogelaars worden bedankt voor hun inzet. Omdat SBB de zomervellingen blijft uitvoeren, zou ik iedereen willen oproepen gevallen van verstoring te blijven doorgeven. Zowel aan de WRN, als aan Staatsbosbeheer, gemeentes en andere terreineigenaren. Het kan geen kwaad ook de lokale pers in te schakelen. Bedenk daarbij dat *alle* vogels (op een handje na) beschermd zijn, niet alleen roofvogels. Mochten de vellingen na die melding alsnog doorgaan, kan de politie of Algemene Inspectie Dienst worden ingeschakeld om het werk te doen stilleggen en proces verbaal op te maken. Neem geen genoegen met een toezegging dat het werk zal worden stilgelegd of op afstand van het nest zal blijven. Controleer dat. Aannemers hebben er een handje van nog even snel de zaak af te maken, terwijl ook Staatsbosbeheer weet wat traineren is en meer compassie heeft met de aannemer dan met de bosbewoners.

Summary: Systematic destruction of occupied raptor nests by the State Forestry Service

Since the privatisation of foresting operations in the State Forestry Service has been effectuated, large-scale felling during the summer has become common practice. This led to a steep increase in losses among active raptor nests (as well as other birds, cf. Bijlsma 1998). Based on information from the public and 3568 nest cards of raptors, it is calculated that a minimum of 181 raptor nests were destroyed by felling in The Netherlands during 1998. This figure is a minimum given the species-specific problems of finding all nests in a given area. These failures should be added to the >600 nests which are annually destroyed by egg collectors, poachers and persecution.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R.G. 1998. Effect van boswerkzaamheden in het broedseizoen op broedvogels. Drentse Vogels 11: 1-6.
- Bijlsma R.G. 1999. Trends en broedsucces van roofvogels in Nederland in 1998. De Takkeling 7: 6-51.
- Bijlsma R.G., van Kuik H., Schipperijn J. & Zoun P. 1998. Roofvogelvervolgning in Nederland in 1997. De Takkeling 6: 54-61.
- Bijlsma R.G., van Kuik H., Schipperijn J. & Zoun P. 1999. Roofvogelvervolgning in Nederland in 1998. De Takkeling 7: 52-59.
- CBS. 1985. De Nederlandse bosstatistiek. Deel I: de oppervlakte bos 1980-1983. Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage.
- Fopma A. z.j. Houtoogst en verstoring van vogels. Vogelbescherming Nederland, Zeist.

Adres: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse.

Tekening: Claire Stouthamer

